

М.В. ГУСЯТИНСЬКИЙ, Н.А. ГУСЯТИНСЬКА
Національний Університет Державної Податкової Служби України, Ірпінь

ORGANIZACYJNO-FINANSOWE MECHANIZMY ROZWOJU GOSPODARKI INNOWACYJNEJ

Streszczenie. W artykule przedstawiono współczesne aspekty rozwoju gospodarki innowacyjnej, pokazano strukturę handlu zagranicznego w zakresie usług związanych z działalnością naukową i źródeł finansowania działalności innowacyjnej na Ukrainie. Wskazano główne kierunki bodźców fiskalnych dla rozwoju innowacji oraz zalety klastra, jako formy innowacyjnego rozwoju gospodarki narodowej.

Słowa kluczowe: innowacyjny rozwój gospodarczy, mechanizmy organizacyjne i finansowe, klaster.

ORGANIZATIONAL AND FINANCIAL ARRANGEMENTS OF INNOVATION DEVELOPMENT OF ECONOMY

Summary. In the article contains the modern aspects of innovation development of economy. Described the structure of foreign trade in services, related to scientific activities, and sources of financing of innovative activity in Ukraine. Highlighted the main directions of financial stimulation of innovation activities. In the article submitted the advantages of the cluster approach as a form of innovative development of national economy.

Keywords: innovative economic development, organizational and financial mechanisms, cluster.

Еволюційний розвиток суспільства протягом ХХ ст. характеризувався формуванням нових теорій і суспільних відносин, що ґрунтувалися на гармонізації взаємовідносин «наука-технології» для формування засад еколого-збалансованого розвитку економіки. Роль і значення інновацій в сучасній економіці визначають необхідність комплексного підходу до вироблення основних напрямів, форм і методів стимулювання розвитку економіки, що може бути реалізовано в концепції вдосконалення фінансово-організаційного механізму інноваційного бізнесу. Дослідженнями у сфері інновацій та

інноваційної діяльності займалися такі відомі зарубіжні вчені, як: Й. Шумпетер, М. Портер, Х. Рігс, К. Фрімен, В. Хіппель та ін. Проблеми інноваційного розвитку економіки України достатньо ґрунтовно висвітлені у працях вітчизняних економістів: О. Амоша, А. Гальчинського, В. Геєця, Л. Федулової, С. Онишко, А. Захаріна, Л.Тарангул, Р. Фатхутдінова та ін.

Вихід з кризи і відродження України неможливі без орієнтації на інноваційний розвиток економіки, проте, незважаючи на наявний науковий потенціал, інноваційний розвиток національної економіки недостатньо реалізується. Причин цьому можна навести багато, починаючи з особливостей історичного розвитку України і закінчуючи внутрішніми економічними проблемами [1]. Основною світовою тенденцією формування сучасного типу стійкого економічного зростання в контексті постіндустріального суспільства є перехід від сировинної та індустріальної економіки до економіки, що базується на інтелектуальних ресурсах, наукоємних та інформаційних технологіях, ефективному використанні і якісному вдосконаленні всіх факторів виробництва. Підвищення ролі освіти, знань та інновацій виступає характерною рисою випереджаючого розвитку ряду країн, що ґрунтується на застосуванні нових технологій і випуску високоякісної продукції як основного фактору приросту продуктивності праці і ВВП.

Отже, раціональне поєднання цілей науково-технічного і соціально-економічного розвитку задля підвищення якості життя українського народу, вирішення соціально-економічних проблем населення, виробництва конкурентоздатної за світовими критеріями продукції є найважливішим завданням сьогодення. Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та об'єднання національної економічної системи із системами країн ЄС.

Вирішення довгострокових завдань розвитку вітчизняної економіки вимагає сучасної системи взаємодії держави, бізнесу, науки та освіти на основі використання ефективних інструментів підвищення якості людського капіталу в контексті створення високотехнологічних виробництв [2].

У ланцюжку «наука – технологія – виробництво» провідною ланкою є наука, що породжує і новітні технології, і нові принципи виробництва. Наразі стан впровадження вітчизняних наукових розробок не відповідає вимогам підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз статистичних даних за 2013 рік щодо структури зовнішньої торгівлі послугами (табл. 1), пов'язаними з науковою діяльністю України, показує, що позитивне сальдо забезпечується за такими видами: послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги.

Зокрема: позитивне сальдо інформаційних послуг – 104280,5 тис. дол. США; комп'ютерних послуг – 663474,5 тис. дол. США.

До ділових послуг, пов'язаних з науковою діяльністю, можна віднести послуги дослідження та розробки; професійні та консалтингові послуги; наукові та технічні послуги; послуги з обробки та усунення забруднення навколишнього середовища. За величиною від'ємного сальдо найбільші значення мають послуги з обробки та усунення забруднення навколишнього середовища – 128498,2 тис. дол. США.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля послугами, пов'язаними з науковою діяльністю України
(за видами послуг) за 2013 рік тис. дол. США*

Назва послуги	Експорт	Імпорт	Сальдо
Роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності	97668,0	854214,0	- 756546
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	1493661,9	698384,8	+ 795271,1
з них:			
телекомунікаційні послуги	344630,0	317108,0	+ 27522
комп'ютерні послуги	942049,8	278575,3	+ 663474,5
інформаційні послуги	206982,1	102701,6	+ 104280,5
Ділові послуги	1574471,7	1436670,5	+ 137801,2
з них:			
послуги дослідження та розробки	271159,3	42390,0	+ 228769,3
професійні та консалтингові послуги	678305,4	761728,9	- 83423,5
наукові та технічні послуги	434267,9	221574,1	+ 212693,8
послуги з обробки та усунення забруднення навколишнього середовища	4232,9	132731,1	- 128498,2

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [3].

Аналіз за період 2005-2013 рр. динаміки надходжень від експорту послуг з досліджень та розробки (I) і наукових та технічних послуг (II) показує позитивну тенденцію щодо зростання (рис. 1). Так, в середньому надходження від наукових та технічних послуг збільшилися у 2,9...3,1 рази, а від послуг з досліджень та розробки – 2,5...2,8 разів.

Законом України «Про інноваційну діяльність» визначено, що джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності є:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету АР Крим;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;

- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України [4].

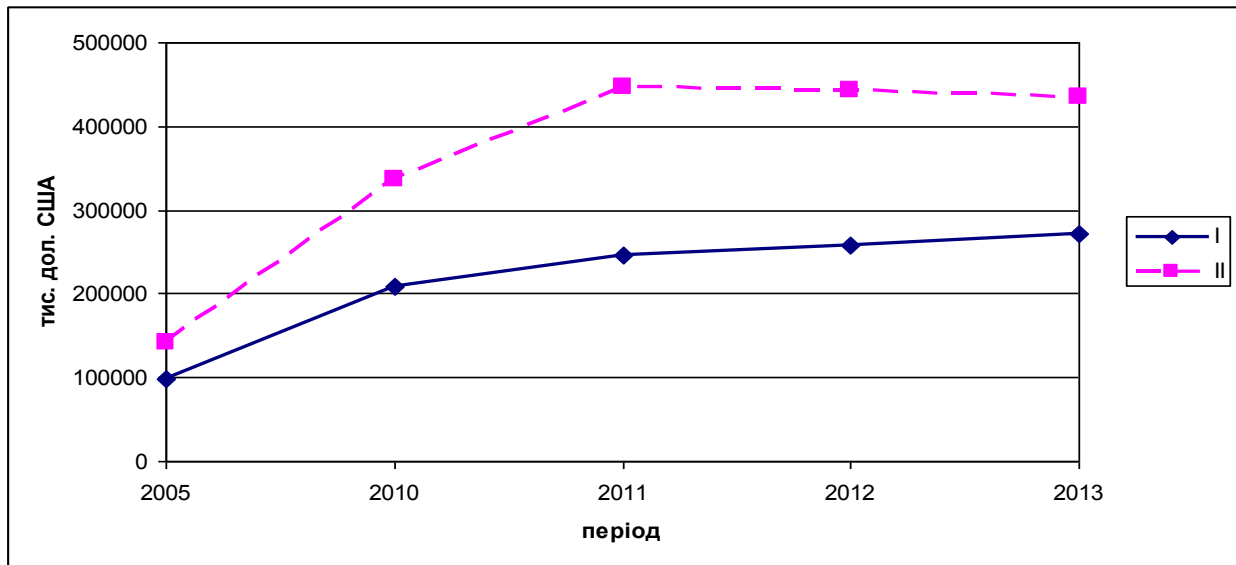

Рис. 1. Динаміка експорту послуг (2005–2013рр.), де I - послуги дослідження та розробки; II - наукові та технічні послуги (тис. дол. США)

Fig. 1. Dynamics of export of services (2005-2013rr.), Where I - research and development services; II - scientific and technical services (ths. dollars USA)

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [3].

Аналіз статичних даних свідчить, що в структурі фінансування інноваційної діяльності в галузях економіки України спостерігаються негативні тенденції. Так, в останні роки зазнали зменшення показники загальних витрат, особливо порівняно до періоду 2007-2008рр. (табл. 2). Необхідно зазначити, що в структурі загальних витрат на інноваційну діяльність в Україні частка власних коштів підприємств є переважною протягом всього періоду дослідження. Зокрема, в 2000 р. вона становила 79,6%, 2007 р. – 73,7%, 2013 р. – 72,9%. Відповідно, державні кошти у цей період варіювали в межах 0,26-1,3% від загальних витрат на інноваційну діяльність: 2000 р. – 0,4%, 2007 р. – 1,3%, 2013 р. – 0,26%. Можна стверджувати, що динаміка коштів іноземних інвесторів має циклічний характер, що в більшому ступені зумовлено політичною складовою, аніж тенденціями економічного розвитку України.

Отже, існує нагальна потреба розроблення заходів щодо стимулювання залучення коштів фінансових установ для активізації інноваційної діяльності промислових підприємств. Україна в найближчі роки не має можливості безпосередньо субсидювати інноваційний бізнес, тим важливішим є розвиток венчурного фінансування, реорганізація та спрощення оподаткування, створення системи конкурсного поворотного фінансування інноваційних проектів на пайовій основі [5].

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		Власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн. грн.					
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [3].

Серед першочергових завдань задля розвитку інноваційної діяльності в Україні слід визначити:

- здійснення ефективної державної інноваційної політики;
- вдосконалення механізму захисту прав інтелектуальної власності та процедур патентного захисту інновацій;
- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;
- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів;
- забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері;

- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності, координації зусиль в питаннях розвитку пріоритетних для кількох держав напрямків [6].

Мають бути створені механізми залучення до фінансування науково-технічних та інноваційних проектів різних позабюджетних джерел, розвинені механізми взаємодії з банківськими та іншими фінансовими структурами. До найбільш прийнятних для застосування в Україні методів стимулювання інвестиційно-інноваційної активності економічних суб'єктів можна віднести:

- системне впровадження адаптованих у зарубіжних країнах інституційних механізмів фінансування НДДКР (під особистість окремого вченого, певної наукової організації, а також використання системи грантів і субсидій). При цьому найбільш ефективним при проведенні фундаментальних досліджень є індивідуальне фінансування, а прикладних – грантове;
- введення програмно-цільового розподілу бюджетних витрат на контрактній основі (за умови дольової участі промислового сектору у фінансуванні інноваційних проектів, в тому числі на основі проведення конкурсного відбору проектів, виконавців та інвесторів);
- здійснення урядових закупівель інноваційних розробок для стимулювання впровадження результатів НДДКР у виробництво (реалізується на основі державних дослідницьких контрактів та проектно-орієнтованої системи державного фінансування);
- проведення державної фінансової підтримки малого та середнього інноваційно-орієнтованого бізнесу (надання безповоротних бюджетних позик і грантів на впровадження нововведень, використання митних та податкових знижок і пільг);
- надання державних гарантій по кредитах, що надаються фінансовими установами суб'єктам інноваційного бізнесу;
- державне стимулювання науково-технічної кооперації в організації досліджень;
- надання податкових пільг (податкових знижок і канікул) ключовим суб'єктам інноваційного бізнесу: малим та середнім підприємствам, в першу чергу новоствореним, а також фінансовим інвесторам;
- активізація політики бюджетного фінансування і податкового стимулювання діяльності венчурних підприємств;
- надання податкових кредитів та державних компенсацій комерційним компаніям, що самостійно займаються науковими дослідженнями і розробками;
- використання інструментів амортизаційної політики для стимулювання процесу відновлення інноваційної складової основних засобів підприємств.

Реалізація напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні сприятиме підвищенню рівня інноваційної активності промислових підприємств, ефективному використанню внутрішніх та залучених зовнішніх інвестицій на інноваційну діяльність.

Під час формування інноваційної моделі розвитку країни важлива роль належить її державним інститутам, зокрема у розробці та реалізації системи державного стимулювання й підтримки нововведень.

Сучасний стан більшості українських підприємств, як і всього національного господарства, не відповідає можливостям ресурсного потенціалу країни [7]. Забезпечення економічного росту господарства країни вимагає формулювання нової концепції стратегічного планування його інноваційного розвитку, ефективного використання ресурсного потенціалу з орієнтацією не тільки на внутрішні можливості, але й на виклики та впливи глобального характеру. Найважливішим елементом цієї нової концепції стратегічної інноваційної діяльності має бути використання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання.

В багатьох країнах світу розвиток кластерів розглядається як дієвий інструмент регіонального розвитку економіки [8]. Кластерний підхід – це, перш за все, нова управлінська технологія, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність як окремого регіону або галузі, так і держави в цілому на основі комплексного підходу до розроблення та використання новітніх технологій. Враховуючи, що сучасні конкурентні переваги практично повністю обумовлені перевагами в технологіях виробництва, управління, організації просування товарів, успішний розвиток конкурентоспроможності економічної системи можливий при комплексному використанні теорій кластерного механізму і сучасних концепцій інноваційного розвитку [8, 9].

На сучасному етапі розвитку економіки України та з врахуванням необхідності прискорення руху євроінтеграційних процесів в галузях національної економіки, з нашої точки зору, найефективнішим є впровадження кластерного підходу як механізму державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки.

Використання кластерного підходу забезпечить:

- тісний взаємозв'язок та кооперацію підприємств з освітніми та науковими установами;
- зростання конкурентоспроможності підприємств шляхом забезпечення високої якості та зниження ціни готової продукції;
- акумулювання необхідних фінансових ресурсів, в т.ч. більш ефективно їх залучення для впровадження нових технологій та видів продукції ;
- формування більш стабільного та прогнозованого ринку збуту сировини та готової продукції;
- підвищення рівня соціального розвитку регіону за рахунок збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня заробітної платні, можливості залучення соціальних структур до вирішення завдань кластеру.

Отже, перехід України на інноваційних шлях розвитку потребує врахування та використання світових досягнень науково-технічного прогресу та пріоритетів сталого

розвитку суспільства у поєднанні з історичною специфікою господарства та наявними ресурсами.

Bibliografia

1. Федулова Л.І. Економіка знань: підруч./Л.І. Федулова : НАН України; Ін-т економ. прогнозування НАН України. – К., 2009. – 600 с.
2. Козубенко Л.Д. Проблеми державної підтримки інноваційної політики України та шляхи їх вирішення/Л.Д. Козубенко/Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 7 (квіт.). – С. 101–104.
3. Офіційний сайт Міністерства статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Про інноваційну діяльність України: Закон України від 4 липня 2002 р./Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №36. – ст.266.
5. Кондрашова М.В. Формування ринкової інфраструктури та недержавних центрів інвестиційної активності в державі/М. В. Кондрашова/Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 12 (черв.). – С. 97–100.
6. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: Монографія. – К.: Ін-т економ. прогнозування НАН України, 1999. – С. 28.
7. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми/А. Гальчинський/Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 4-17.
8. http://www.cluster-analysis.org/downloads/Clusters_web_singlepage_06092012.pdf
9. Онишко С.В. Державне регулювання кластеризації економіки як напрямок розбудови національної інноваційної моделі/С.В. Онишко/Актуальні проблеми економіки – 2010. – № 11. – С. 55–61.

Abstract

At the present stage of development of Ukraine's economy and taking into account the need to accelerate the movement of integration processes in the fields of the national economy, in our view, the most effective implementation of the cluster approach as a mechanism of state regulation of innovative development of national economy. Thus, Ukraine's transition to innovative way of development needs consideration and use of the world of scientific and technological progress and priorities for sustainable development in conjunction with the historical specificity of the economy and available resources.